



IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Pētījums veikts Valsts kancelejas administrētā projekta „Atbalsts strukturālo reformu ieviešanai valsts pārvaldē” (identifikācijas Nr. 1DP/1.5.1.1.1./10/IPIA/CFLA/004/002) Aktivitātes Nr. 3.2. „Strukturālo reformu ieviešanas ietekmes novērtēšana” (iepirkuma ID Nr. MK VK 2011/27ESF) ietvaros Projektu 100% finansē Eiropas Sociālais fonds

METODOLOĢIJA ĀRVALSTU PRAKSES ANALĪZES IZPILDEI

atbilstoši līgumam

Nr. 9 no 2012. gada 20. februāra

„Sākotnējās ietekmes (Ex-ante) novērtējums strukturālo reformu īstenošanai izglītības politikas jomā, lai veicinātu radošu prasmju apguvi”

Izpildītājs:
SAFEGE Baltija

2012. gada 5. marts

Ārvalstu prakses analīzes metodoloģija ir izstrādāta atbilstoši tehniskajā specifikācijā un tehniskā piedāvājumā paredzētajam, lai saskaņotu ar pasūtītāju veicamo analīzi

Saturs

1. Metodoloģijas vieta un loma pakalpojuma izpildē.....	3
2. Izvēlētās valstis.....	3
3. Radošuma izglītības jēdziens	4
4. Uzdevumi	5
5. Metodes.....	6
6. Veicamo uzdevumu detalizēts apraksts	7
7. Svarīgāko darba posmu apraksts	13
8. Darba posmu izpildes laika grafiks	15

1. Metodoloģijas vieta un loma pakalpojuma izpildē

Ārvalstu prakses analīzes metodoloģija ir sagatavota atbilstoši tehniskajā specifikācijā 3.1.punktā paredzētajam, ka pirms ārvalstu prakses analīzes uzsākšanas izpildītājs iesniedz pasūtītājam metodoloģiju, saskaņā ar kuru tiks veikta ārvalstu prakses analīze.

Tehniskajā piedāvājumā Izpildītājs paredzēja, ka tiks sagatavota ārvalstu prakses analīzes metodoloģija un saskaņota ar Pasūtītāju. Metodoloģija tiks izmantota, lai noteiktu radošas izglītības elementus, teorētisko bāzi un metodes.

Konkursa nolikuma 5.1.4.4.1. punktā tika paredzēts, ka pretendents piedāvājuma sagatavošanas posmā jau iesniedz skaidru un konkrētu situācijas īpatnībām adaptēta metodoloģiju katrai tehniskajā specifikācijā minētajai aktivitātei.

Ņemot vērā augstāk minēto, šī metodoloģija ir precizēta un papildināta tehniskajā piedāvājumā piedāvātā metodoloģija, kurā ir ņemti vērā šī gada 23.februārī projekta vadības grupas sanāksmē nolemtie jautājumi. Metodoloģijas mērķis ir nodrošināt pasūtītāja un izpildītāja vienādu izpratni par veicamajiem darbiem un nosacījumiem ārvalstu prakses analīzē.

2. Izvēlētās valstis

Piedāvājam veikt radošuma attīstības analīzi **6 ārvalstu izglītības sistēmās**. Piedāvājam veikt analīzi par šādu valstu praksi radošuma attīstībā:

- Zviedrija;
- Somija;
- Lielbritānija;
- Ungārija;
- Igaunija;
- Lietuva.

Valstu izvēlē par pamatu esam ņēmuši divus kritērijus – valstij piešķirtais kreativitātes indekss un salīdzināmība ar Latvijas politisko, ekonomisko, sociālo, informācijas komunikāciju tehnoloģiju attīstības situāciju. Valstu izlasē esam iekļāvuši valstis pēc šādām pazīmēm:

- ✓ 2 valstis ar visaugstāko indeksu (Zviedrija ((augstākais kreativitātes indekss Globālā kreativitātes indeksa skalā, ka arī Eiropas Kreativitātes Indeksu kategorizācijā¹), Somija)²;

¹ Europe in the Creative Age, February 2004. Carnegie Mellon Software Industry

- ✓ Lielbritānija – kā valsts, kas ieguvusi 3.vietu pēc radošo profesiju īpatsvara no kopējā nodarbināto iedzīvotāju skaita³; kurā plašā mērogā tiek ieviesta radošās domāšanas un radošo prasmju apmācība skolās, iesaistot darbā ar skolotājiem un skolēniem arī radošo profesiju pārstāvjus⁴.
- ✓ Valsts ar visaugstāko indeksu valstu grupā, kurai IKP uz vienu iedzīvotāju ir līdzīgs kā Latvijai (Ungārija);
- ✓ Baltijas valsts, kas pēc radošo industriju ieguldījuma IKP sasniedz augstāku īpastvaru (Lietuva).
- ✓ Igaunija – valsts, par kuras iekļaušanu analizējamo valstu sarakstā tika izlemts 23.februāra Vadības grupas sanāsmē, pamatojot lēmumu ar Igaunijas panākumiem starptautiskajos salīdzināmajos izglītības kvalitātes pētījumos.

3. Radošuma izglītības jēdziens

Saskaņā ar 23.februāra Vadības sanāsmē pausto viedokli, ka radošuma jēdziens Latvijas izglītības sistēmā nav skaidri formulēts un izpildītājam būtu jānāk ar savu priekšlikumu par šī jēdziena operacionalizēšanu, uzskatām par nepieciešamu piedāvāt sākotnējo šī jēdziena skaidrojumu nolūkā to izmantot kā vadlīniju pētāma priekšmeta analizē.

Eiropā un citur pasaulē aizvien pieaugošās konkurences apstākļos vērojama pāreja no zināšanu ekonomikas uz radošo ekonomiku, aizvien vairāk sevi piesaka radošās industrijas (dizains, kino, teātris, vizuālās mākslas u.c.). Darbošanās minētajās un citās jomās prasa radošu pieeju, iztēli, fantāziju, motivāciju radīt ko jaunu, kā arī attīstītas radošās prasmes.

Latvijas ilgspējīgas attīstības stratēģijā „Latvija – 2030” starp prioritātēm minēta **paradigmas maiņa izglītībā**, centrā izvirzot radošas personības attīstību. Izpildītājs ierosina jēdziena „radošā izglītība” vietā lietot jēdzienu „radošuma izglītība”, kas pēc izpildītāja viedokļa precīzāk raksturo jautājuma būtību un precīzāk atbilst anglosakšu valstīs lietotajam jēdzienam „creativity”, kas Latvijas zinātniskajā literatūra tiek tulkots kā kreativitāte.

Apvienojot daudzās kreativitātes definīcijās paustos viedokļus, radošumu var skaidrot no trim galvenajiem aspektiem:

Center. <http://www.demos.co.uk/files/EuropeintheCreativeAge2004.pdf>

² Kau arī ASV ieņem 2.vietu, bet Somija 3.vietu pēc Globālās kreativitātes indeksa, ASV šajā kontekstā netiek skatīta, ņemot vērā nepietiekamu atbilstību otrajam kritērijam (salīdzināmība ar Latvijas politisko, ekonomisko, sociālo, informācijas komunikāciju tehnoloģiju attīstības situāciju).

³ Europe in the Creative Age, February 2004. Carnegie Mellon Software Industry

Center. <http://www.demos.co.uk/files/EuropeintheCreativeAge2004.pdf>

⁴ <http://www.creativitycultureeducation.org/our-programmes/>

- **kā personības īpašību.** Kā personības īpašību to raksturo oriģinalitāte, antikonformisms, drosme, brīvības mīlestība, elastīgums, uzdrīkstēšanās, zinātkāre u.c.
- **kā procesu.** Kā procesu to raksturo radoša intuīcija, bagāta fantāzija, radošā domāšana, iedvesma, psiheplastiskums u.c.
- **kā produktu.** Produkta radošums dažādās nozarēs (mākslā, zinātnē, tehnikā, izglītībā) izpaužas kā oriģinalitāte un novatorisms (1).

Starp personību, procesu, produktu un vidi nemitīgi īstenojas atgriezeniskā saite.

Radošuma izglītība ir plašs jēdziens, kas ietver:

- izglītības procesa dalībnieku personības īpašību;
- radošās domāšanas un iztēles attīstību;
- attiecīgu zināšanu ieguvī un radošo prasmju attīstību;
- radošumu veicinošas vides veidošanu.

4. Uzdevumi

Saskaņā ar tehnisko specifikāciju ārvalstu prakses analīzē veicami šādi **uzdevumi:**

1. līdz šim veikto izpētes materiālu apkopošana un analizēšana, sniedzot salīdzinošu ieskatu par radošuma izglītības teorētisko bāzi, teorētiskajām pieejām un metodēm, kādas tiek lietotas radošuma izglītības veicināšanai;
2. radošuma izglītības mehānismu un darbības vides raksturošana atbilstoši politiskajai, ekonomiskajai, sociālajai, informācijas komunikāciju tehnoloģiju attīstības situācijai;
3. radošuma izglītības sasniegto rezultātu, pielietoto metožu, rezultātu vērtēšanas metodiku un patērēto resursu raksturošana;
4. būtiskāko radošuma izglītības elementu un metožu, kas var tikt lietotas, lai analizētu Latvijas izglītības sistēmu pētījuma uzdevumu ietvaros, identificēšana.

Pašlaik piedāvājam modificēt ceturto uzdevumu un to formulēt sekojoši „Būtiskāko radošuma izglītības elementu un metožu, kas var tikt lietotas Latvijas izglītības sistēmā, identificēšana”. Šo modifikāciju piedāvājam tāpēc, ka Latvijas izglītības sistēmas analīze notiks paralēli ārvalstu prakses analīzei. (Skat. laika grafiku tehniskā piedāvājumā). Uzskatām, ka tas neierobežo pētījuma kvalitāti.

Kā bija norādīts tehniskajā piedāvājumā, laika grafiks paredz, ka ārvalstu radošuma izglītības elementi un metodes, kas tiks identificētas kā piemērojamas Latvijā, tiks ņemtas vērā izstrādājot vadlīnijas (Latvijas izglītības sistēmas un situācijas novērtējuma 8.solis tehniskajā piedāvājumā).

5. Metodes

Ārvalstu prakses analīzē izmantosim šādas savstarpēji papildinošas kvalitatīvās informācijas iegūšanas un darba metodes:

1.tabula. Pētījuma metodes

Dokumentu analīze	Dokumentu izpēte: Dokumentu analīze ir empīriskā sociālo pētījumu metode, ar kuras palīdzību no dokumentiem iegūst sociāli nozīmīgu informāciju. Šī pētījuma ietvaros pamatā plānojam izmantot neformalizēto metodi – tradicionālo dokumentu analīzi. Tradicionālo dokumentu analīzi veic ar vispārīgām loģiskās domāšanas operācijām: analīzi, salīdzināšanu, novērtēšanu, sintēzi.
Kontentanalīze	Lai arī mūsu piedāvājumā kontentanalīzes metode tika paredzēta Latvijas izglītības standartu analīzē, piedāvājam, kur iespējams, to pielietot arī ārvalstu prakses analīzē, lai uzlabotu informācijas salīdzināmību.
Salīdzināšanas metode	Salīdzināšanas metode ir analīzes metode, kas balstās uz procesu vai izpildes rādītāju salīdzināšanu ar līdzvērtīgu labās prakses piemēru procesiem vai rādītājiem. Pētījuma ietvaros tiks pielietota salīdzināšana par radošuma attīstības praksi izvēlētajās ārvalstīs.
Loģiskā analīze/ Matricas analīze	Ar šīs metodes palīdzību var noteikt procesu galvenās cēloņsakarības. Analīzes ietvaros tiek izmantotas diagrammas, u.c., vizuāli līdzekļi, kā arī aprakstošs teksts. Tiks meklētas cēloņsakarības starp attiecīgajā valstī izvēlētajiem radošuma izglītības attīstības mehānismiem un šo valstu politiskās, ekonomiskās, sociālās un informācijas komunikāciju tehnoloģiju attīstības situācijas.

6. Veicamo uzdevumu detalizēts apraksts

Šajā sadaļā sniedzam ārvalstu prakses analīzes uzdevumu īstenošanas aprakstu, ieskaitot metodes, avotus un kritērijus pēc kuriem tiks veikta informācijas analīze, kā arī paredzamo rezultātu⁵.

2.tabula. Ārvalstu prakses analīzē veicamo uzdevumu īstenošanas detalizēts apraksts

1. uzdevums: salīdzinoša ieskata sniegšana par teorētisko bāzi un metodēm radošuma izglītības veicināšanai			
Paredzamais rezultāts	Metodes un avoti	Iegūstamās informācijas analīzes kritēriji	Piebildes, komentāri
Noskaidrotas/identificētas teorētiskās pieejas radošumam, kuras tiks izmantotas radošuma izglītības tālākas analīzes gaitā	Literatūras analīze Loģiskā analīze ----- Zinātniskā literatūra (t.sk., pētījumu rezultāti)	1) Radošuma jēdziens izglītībā (radošums kā prasme, spēja, produkts, personības iezīme, uzvedība, process); 2) Radošuma komponenti; 3) Radošuma sekmēšanas iespējas un stratēģijas.	1) Teorētiskās pieejas tiks analizētas gan attiecībā uz radošuma jēdzienu kopumā, gan identificējot atšķirības, kas raksturīgas atsevišķiem vecumposmiem un tātad arī izglītības līmeņiem – pirmsskolā, sākumskolā, pamatskolā un vidusskolā. 2) Atkarībā no pieejamās informācijas tiks noskaidrota katrā no pētāmajām ārvalstīm raksturīgā radošuma izglītības teorētiskā bāze. 3) Noskaidrotās teorētiskās

⁵ Informācijas analīzes kritēriji norāda uz tiem kritērijiem pēc kuriem izpildītājs analizēs pieejamo informāciju. Ņemot vērā, ka šajā projekta izpildes posmā izpildītājs nav veicis informācijas iegūvi (saskaņā ar tehnisko piedāvājumu- darba nākamais posms pēc metodoloģijas izstrādes) nav iespējams garantēt, ka visa nepieciešamās informācija par visām valstīm būs pieejama. Šajā posmā izpildītājs piedāvā analīzes kritērijus pamatojoties uz savu profesionālo pieredzi, kas ietver sākotnējo informācijas pieejamības novērtējumu. Ja sākotnējais novērtējums rāda, ka informācija varētu būt pieejama, piebildēs un komentāros netiek sniegta specifiska norāde. Ja sākotnējais novērtējums rāda, ka informācija varētu būt pieejama tikai par atsevišķām no analīzē iekļautajām valstīm, piebildēs un komentāros tiek iekļauta atbilde.

			pieejas tiks izmantotas nākamo uzdevumu īstenošanas gaitā kā kritēriji radošuma izglītības raksturošanai.
Noskaidrotas/identificētas radošuma izglītības metodes	Literatūras analīze Loģiskā analīze ----- Zinātniskā literatūra (t.sk., pētījumu rezultāti)	1) Izglītības pieejas un mācību metodes, kas sekmē radošuma attīstību; 2) Radošuma barjeru mazināšanas un novēršanas stratēģijas un paņēmieni.	Atkarībā no pieejamās informācijas tiks noskaidrota katrā no pētāmajām ārvalstīm raksturīgā radošuma izglītības metožu kopums.
2. uzdevums: radošuma izglītības mehānismu un darbības vides raksturošana (atbilstoši politiskajai, ekonomiskajai, sociālajai, informācijas komunikāciju tehnoloģiju attīstības situācijai)			
Raksturota skolēnu radošuma sekmēšana izglītības sistēmas normatīvo aktu kontekstā	Dokumentu analīze Loģiskā analīze Kontentanalīze ----- Normatīvie akti Pētījumi Par izglītības jomu atbildīgo institūciju izdotie dokumenti, ziņojumi	1) Skolēnu radošums kā viens no izglītības mērķiem, ietverts izglītību regulējošos normatīvajos aktos (likumos, mācību priekšmetu standartos un programmās, rezultātu vērtēšanā); 2) Bērnu/skolēnu radošuma attīstības dinamikas integrēšana mācību saturā un metodēs; 3) Radošumu sekmējošu mācību priekšmetu, programmu vai projektu īstenošana izglītības iestādēs.	
Raksturota pedagogu gatavība radošuma izglītībai	Dokumentu analīze Loģiskā analīze -----	1) Pedagogu attieksme un motivācija, zināšanas un informētība	

	<p>Normatīvie akti Pētījumi Par izglītības jomu atbildīgo institūciju izdotie dokumenti, ziņojumi</p>	<p>par radošuma jēdzienu, radošām mācību pieejām, metodēm un prasmēm to īstenošanai; 2) Skolotāju sagatavošanas studiju programmās ietvertie studiju kursi par radošumu un radošām mācību metodēm; 3) Radošu mācību metožu lietošana praksē; 4) Radošuma diagnostikas metožu lietošana; 5) Pedagogu profesionālās pilnveides pasākumi (kursi, semināri u.tml.) radošas mācīšanas prasmju un zināšanu apguvei.</p>	
<p>Raksturota fiziskā un sociālā darbības vide radošuma sekmēšanai</p>	<p>Dokumentu analīze</p> <p>-----</p> <p>Normatīvie akti Pētījumi Par izglītības jomu atbildīgo institūciju izdotie dokumenti, ziņojumi</p>	<p>1) Informācijas komunikāciju tehnoloģiju pieejamība skolās (%); 2) Mācību vides nodrošinājums ar radošās darbības materiāliem (izejmateriālu, laboratoriju un citu piemērotu telpu aprīkojums); 3) Skolas sociālā vide radošuma sekmēšanai (radošās darbnīcas, izstādes, konkursi, festivāli, olimpiādes, žurnālu izgatavošana, telpu mākslinieciskais noformējums, tikšanās ar radošiem cilvēkiem u.c.).</p>	
<p>Raksturota radošuma integrācija valsts izglītības politikas stratēģijā</p>	<p>Dokumentu analīze</p>	<p>1) Radošuma nozīmes un tā sekmēšanas uzdevumu ietveršana dokumentos par valsts izglītības politiku.</p>	

	----- Normatīvie akti		
3. uzdevums: radošuma izglītības sasniegto rezultātu, pielietoto metožu, rezultātu vērtēšanas metodiku un patērēto resursu raksturošana;			
Raksturotas efektīvākās radošuma izglītībā lietotās mācību metodes, pieejas un/vai mācību programmas	Dokumentu analīze Loģiskā analīze ----- Pētījumu rezultāti, pārskati Statistiskie dati Par izglītības jomu atbildīgo institūciju izdotie dokumenti, ziņojumi, publikācijas	1) sekmju līmenis un tā pieaugums; 2) prasmju attīstība; 3) skolēnu un/vai skolotāju sniegtais novērtējums (par apgūto radošo prasmju praktisko noderīgumu).	Paredzams, ka 1.analīzes kritērijā tiks izmantoti tie pieejami dati, kas ir savstarpēji salīdzināmi pētāmo ārvalstu starpā.
Raksturoti radošuma izglītībā patērētie resursi	Dokumentu analīze Loģiskā analīze ----- Pētījumu rezultāti, pārskati Statistiskie dati Par izglītības jomu atbildīgo institūciju izdotie dokumenti, ziņojumi	1) Finansējuma apjoms uz vienu skolēnu kopā un atsevišķi pa izglītības pakāpēm un veidiem. 2) Skolēnu īpatsvars uz vienu skolotāju vidēji un atsevišķi pa izglītības pakāpēm un veidiem.	Prognozējams, ka informācija par patērētajiem resursiem specifiski radošuma izglītībai netiks izdalīti atsevišķi no izglītībai patērētajiem resursiem. Tomēr ir pamats uzskatīt, ka izglītības sistēmā resursu indikatoru relatīvās attiecības starp analizējamajām valstīm tuvināti norāda arī uz radošuma izglītības resursu indikatoru relatīvo attiecību.

			Ja pieejamā informācija to ļaus, tiks izmantoti radošuma svērtie koeficienti atsevišķām izglītības pakāpēm un izglītības veidiem. Analīzē tiks iekļauta izglītība nozarēs, kas tiek tradicionāli pieskaitītas pie radošām industrijām, t.sk. profesionālās izglītības jautājumi.
Raksturota radošo industriju vieta pārējo tautsaimniecības nozaru vidū	Dokumentu analīze Loģiskā analīze ----- Pētījumu rezultāti, pārskati Statistiskie dati Par izglītības jomu atbildīgo institūciju izdotie dokumenti, ziņojumi	1)Radošo industriju jomā nodarbināto skaits (% no kopējā nodarbināto skaita); 2) Radošo industriju jomā radīto pievienoto vērtību īpatsvars.	Radošo industriju vieta pārējo tautsaimniecības nozaru vidū tieši neraksturo radošuma izglītību, tomēr norāda uz radošuma izglītības rezultātu. Tāpēc, lai vērtētu rezultātu, ir nepieciešams analizēt korelācijas starp radošuma izglītības pielietotajiem mehānismiem un metodēm un radošo industriju īpatsvaru tautsaimniecībā.
4. uzdevums: būtiskāko radošuma izglītības elementu un metožu, kas var tikt lietotas Latvijas izglītības sistēmā, identificēšana.			
Identificēti tie ārvalstu prakses radošuma izglītības elementi, lietotās metodes,	Loģiskā analīze	Tiks analizēta iepriekš iegūtā informācija	

kurus varētu ieviest Latvijas izglītības sistēmā			
Balstoties uz ārvalstu pieredzi, izstrādātas rekomendācijas Latvijas izglītības sistēmas pilnveidei, izvērtējot politikas rīcības virzienu, pārmaiņu instrumentu kvalitatīvu izmaiņu veikšanai radošuma izglītības jomā	Loģiskā analīze Jaunu pieeju sintezēšana	Tiks analizēta iepriekš iegūtā informācija	

7. Svarīgāko darba posmu apraksts

Ārvalstu prakses analīzi plānojam veikt šādos secīgos darba posmos:

7.1. Informācijas iegūšana:

- par radošuma izglītības mehānismiem un darbības vidi atbilstoši politiskajai, ekonomiskajai, sociālajai, informācijas komunikāciju tehnoloģiju attīstības situācijai;
- par radošuma izglītības sasniegtajiem rezultātiem, rezultātu vērtēšanas metodiku un patērētajiem resursiem.

7.2. Iegūtās informācijas analīze:

- par izglītības mehānismiem:
 - normatīvie akti (likumi, mācību priekšmetu standarti un programmas; rezultātu vērtēšana);
 - radošuma sekmēšana katrā valstī vai skolā;
 - pedagogu kvalifikācijas celšana.
- par darbības vidi (fiziskā un sociālā vide);
- par radošuma izglītībā sasniegtajiem rezultātiem (kritēriji – sekmes, prasmes, kompetences, spējas, lietotās metodes (pēc to efektivitātes), patērētie resursi (pēc vienam skolēnam piešķirtā finansējuma apjoma), skolēnu īpatsvars uz vienu skolotāju u.c.

7.3. Salīdzinošā ieskata sagatavošana:

- par radošas izglītības elementiem izglītībā (personība, process, produkts);
- par teorētisko bāzi;
- par teorētiskajām pieejām un metodēm.

7.4. Informācijas novērtēšana:

- identificēt būtiskākos radošuma izglītības elementus un metodes, kas var tikt lietotas Latvijas izglītības sistēmas analīzei;
- identificēt un novērtēt iespējamās radošuma veicināšanas alternatīvas.

7.5. Starpziņojuma izstrāde:

- ietverta 7.1.-7.4. p. sagatavotā informācija;

7.6. **Starpziņojuma saskaņošana:**

- starpziņojuma 1. versija tiek iesniegta Pasūtītājam;
- tiek veikti nepieciešamie precizējumi, papildinājumi un skaidrojumi;
- pēc nepieciešamo komentāru iestrādes Pasūtītājam tiek iesniegts precizēts ziņojums un atbildes uz komentāriem.

8. Darba posmu izpildes laika grafiks

Nr.	Ārvalstu prakses analīze	Sākums	Beigas	Ilgums	20. 02.	27. 02.	05. 03.	12. 03.	19. 03.	26. 03.	02. 04.	09. 04.	16. 04.	23. 04.	30. 04.	07. 05.	14. 05.	21. 05.	28. 05.	04. 06.		
1.	Informācijas iegūšana	05/03/2012	23/03/2012	3ned.			█															
2.	Informācijas analīze	26/03/2012	13/04/2012	3 ned.						█												
3.	Salīdzinošā ieskata sagatavošana	16/04/2012	27/04/2012	2 ned.								█										
4.	Informācijas novērtēšana	30/04/2012	04/05/2012	1 ned.																		
5.	Starpziņojuma izstrāde	05/03/2012	28/05/2012	12 ned.			█															
6.	Starpziņojuma saskaņošana	28/05/2012	08/06/2012	2 ned.																		█